

Grala, Hieronim

"Notitiae episcopatum ecclesiae Constantinopolitanae", texte critique, introduction et notes par Jean Darrouzès, Paris 1981 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 75/4, 800-801

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Dotychczas opublikowane tomy TIB charakteryzują się identyczną strukturą materiału, na którą składają się kolejno: dokładne zdefiniowanie i wyznaczenie granic omawianych terytoriów, omówienie regionu pod względem geograficznym, z uwzględnieniem stosunków wodnych i warunków klimatycznych, jak również zarys jego historii i rozwoju pod względem administracyjnym. Powyższe ustalenia uzupełniają dane o organizacji kościoła, systemie dróg i sieci fortyfikacji. Oczywiście od tego schematu dopuszczalne są pewne odchylenia uwarunkowane indywidualnymi cechami geograficznymi bądź historycznymi danego regionu, jak np. uwzględnienie w przypadku Kefalenii i Hellady szlaków morskich, czy też osadnictwa i monastycyzmu w Helladzie i Tessalii. Tak skonstruowana część informacyjna pracy stanowi jedynie wprowadzenie do zasadniczych ustaleń, tj. zestawienia w porządku alfabetycznym wszystkich znanych miejscowości i obiektów topograficznych danej jednostki organizacyjnej, z dokładnym określeniem ich położenia geograficznego i ważniejszych ośrodków (wraz z podaniem długości i szerokości geograficznej) względnie innych miejscowości, zarysem ich historii, wykazem związanych z nimi zabytków oraz zestawieniem źródeł pisanych i literatury o nich traktującej. Starannie zarejestrowano również wszelkie funkcjonujące od epoki cesarstwa wschodniego warianty ich nazw. Wykonane dotychczas badania nad małoazjatyckimi tomami: Kappadocji, Charsianon, Sebastei i Lykandos oraz europejskimi: Nikopolis, Kefalenii, Tessalii i Hellady pozwalają wystawić wydawnictwu jak najlepszą ocenę i z nadzieją oczekiwać na dalsze, będące w przygotowaniu pozycje z powyższej serii. Przydatności zgromadzonego materiału nie sposób nie doceniać. Imponujące wyczerpującą i aktualną informacją, dokładnością i obfitością danych, skrupulatnością kwerendy i precyzją wykonania map wydawnictwo bez wątpienia zajmie w warsztacie bizantynisty zupełnie wyjątkowe miejsce. Dokładne indeksy, wysoki poziom technicznego wykonania przedsięwzięcia przez poligrafię AAN, elegancka jednolita forma zewnętrzna stanowi dodatkowy atut omawianych prac. Po całkowitym zrealizowaniu owego monumentalnego przedsięwzięcia nauka dysponować będzie pomocą o wielkiej wartości, przydatną nie tylko dla mediewisty, ale i dla przedstawicieli innych specjalności, w orbicie zainteresowań których znalazły się terytoria kiedykolwiek związane ze strukturą temową Wschodniego Cesarstwa

H. G.

Notitiae episcopatum ecclesiae Constantinopolitanae, Texte critique, introduction et notes par Jean Darrouzès, Institut Français d'Etudes Byzantines, Géographie ecclésiastique de l'Empire byzantin, t. I, Paris 1981, s. XVI + 521.

Opublikowanie pełnego zestawu bizantyjskich „Notitiae episcopatum”, tj. urzędowych list regulujących porządek zasiadania hierarchów Kościoła greckiego na soborach (*Ordo thronorum*), cennego źródła proveniencji kościelnej, przez J. Darrouzès, renomowanego wydawcę i badacza dziejów kościoła wschodniego, z pewnością uznać można za wydarzenie naukowe o doniosłym znaczeniu. Niebagatelne osiągnięcia tego uczonego, a m. in. wydanie korespondencji Jerzego i Dymitra Torników (1970) i korespondencji Teodora Dafnopatesa (1978, wspólnie z L. G. Westerkinkiem), studia nad offikiami kościoła bizantyjskiego (1970), oraz kontynuacja rozpoczętego przez V. Grummel¹ dzieła rejestrowania dokumentów patriarchatu konstantynopolitańskiego (fasc. 5 — 1977; fasc. 6 — 1979) rekomendacji nie potrzebują i stanowią dostateczną gwarancję wysokiego poziomu edycji, zarówno w zakresie publikacji źródła (s. 199—421), jak również towarzyszącego mu aparatu krytycznego (s. 1—198).

Zrealizowane z istic benedyktyńską pracowitością przedsięwzięcie Darrouzès wychodzi na spotkanie niejednokrotnie podnoszonym postulatam nowoczesnej bizantynistyki, której potrzebom nie mogły sprostać ani posiadające ponad 100-letnią metrykę edycje G. Rhallésa i M. Potlésa (1852—1859) i G. Partheya (1860), jak również wciąż jeszcze dysponująca poważnymi walorami edycja krytyczna H. Gelzera (1901). Szeroko zakrojona kwerenda źródłowa zaowocowała zestawieniem zespołu 290 kodeksów, przekazujących teksty 21 notycji z rozlicznych, częstokroć znacznie rozbieżnych wersjach. Pieczołowite odnotowanie wszystkich owych wariantów jest niepoślednim atutem niniejszej edycji, w istocie przedsięwzięcia o wyjątkowym znaczeniu nie tylko dla badacza organizacji patriarchatu konstantynopolińskiego, ale również dla studiów nad stosunkami między nim, a ośrodkami wchodzącymi pod względem jurysdykcyjnym w skład bizantyjskiej *oikumene*, w tym — Słowiańszczyzny Wschodniej i Południowej. Cenny materiał jakiego dostarczają „Notitia” niejednokrotnie przyciągał uwagę polskich badaczy, z tym większą więc satysfakcją odnotować należy, że opublikowanie wariantów notycji nr 11 (s. 343—344) umożliwiło pozytywne zweryfikowanie hipotezy A. P o p p e dotyczącej istnienia tytularnych metropolii czernihowskiej i perejesławskiej w II-jej połowie XI wieku, po raz pierwszy zaprezentowanej na łamach niniejszego periodyku (PH t. LV, 1964, z. 4, s. 557—572; t. LVI, 1965, z. 4, s. 557—569).

Kwalifikacje warsztatowe i kompetencje edytorskie pozwoliły wydawcy na osiągnięcie pełnego sukcesu i zapewnią jego dziełu poczesne miejsce w warsztacie współczesnego bizantynisty. Z satysfakcją odnotowujemy więc wzbogacenie się mediewistyki o kolejną edycję źródłową o znakomitym poziomie, której ukazanie stanie się niewątpliwie impulsem dla rozwoju badań nad kościołem greckim w wiekach średnich i przyczyni się dzięki objętości zgromadzonego materiału do wyjaśnienia szeregu spornych problemów z zakresu polityki zagranicznej i wewnętrznej imperium, jak też stosunków prawnych i kulturalnych między bizantyjską metropolią a jej kościelnymi peryferiami.

H. G.

Wolfgang Brüske, *Untersuchungen zur Geschichte des Lutizenbundes. Deutsch-wendische Beziehungen des 10.—12. Jahrhunderts*, Mitteldeutsche Forschungen, Bd. 3, Böhlau Verlag, Köln-Wien 1983, s. XIII, 265.

Wczesnośredniowiecznymi dziejami Słowian Połabskich prawdziwie zainteresowana jest tylko historiografia niemiecka i polska, toteż ich dorobek liczy się przede wszystkim w tym zakresie. Wielkich postępów badawczych dokonała nauka powojenna w obu krajach, głównie zresztą dzięki licznym pracom wykopaliskowym, z których rzecz prosta wyniki archeologów NRD dostarczyły najważniejszych, nowych materiałów źródłowych. Ale właśnie na tle ostatnich uogólnień (np. J. H e r r m a n n) a także przeglądowych konferencji poświęconych Połabszczyźnie (por. „Słowiańszczyzna połabska między Niemcami a Polską”, Poznań 1981, i sprawozdanie w KH t. XC, 1983, nr 4) warto pamiętać o podstawowym nurcie mediewistycznym, skrupulatnie analizującym źródła pisane z epoki. Monografia Wolfganga Brüske zajmująca się historią Związku Lucickiego stanowi wartościowy wkład do tego rodzaju studiów. Obecne drugie — chociaż niezmienione — jej wydanie należy przyjąć z uznaniem.

Książka składa się z: wprowadzenia, części zasadniczej, rozważań geograficzno-osadniczych oraz aneksów rzeczowo-bibliograficznych. Wprowadzenie (s. 1—39) zawiera rozważania ogólne o podziałach Słowiańszczyzny Zachodniej, streszczenie najważniejszych wydarzeń od czasów Karola Wielkiego (szczególnie polityka wschodnia Henryka I i Ottona I), przedstawienie początków organizacji kościelnej